

KOSTVERLOREN PARK

OPMERKELIJK DUINPARK DREIGT VERLOREN TE GAAN

door J. KOLPA *

Natuurbehoud en recreatie blijken steeds moeilijker te combineren. Toch lukt het in het Kostverlorenpark, een klein natuurgebied bij Zandvoort, om beide doelstellingen verantwoord te laten samengaan. Alleen voor hoe lang nog? Speculanten hebben het terrein in handen gekregen en de gemeente Zandvoort wil een weg door het gebied aanleggen....

WEELDERIGE BEGROEIING

Het Kostverlorenpark is een natuurgebied van 10 ha aan de oostkant van Zandvoort. Het laat zich beschrijven als een groot, komvormig dal, dat omringd wordt door diverse duintoppen. Het noordelijke deel is vrij vlak. Vergeleken met andere duinterreinen rondom Zandvoort, heeft het Kostverlorenpark een opvallend weelderige vegetatie**. Vooral in het centrale dal en in het westen vinden we hoogopgaande struwelen met soorten als Eenstijlige meidoorn, Zuurbes en Hondсроos. Hier en daar komen bossages voor van Zomereik en Ruwe berk. Op de hoge duintoppen in het oosten treffen we Helmpartijen aan, terwijl in het noorden veel duinweiden en Duindoornstruwelen voorkomen. Een ander element in het landschap zijn vier bosjes Oostenrijkse den.

AARDAPPELKUILEN

Extra afwisseling in het landschap geven een vijftal voormalige aardappelkuilen. In 1816 introduceerde Jacob van Lennep de aardappelteelt in Zandvoort en omstreken. De 'duinpieper' bleek van uitstekende kwaliteit te zijn en werd zelfs naar Engeland geëxporteerd. Op het hoogtepunt van deze cultuur waren er in Zandvoort 7 aardappelboeren. Ten gevolge van de waterwinning in de Luchterduinen (A.W.D.) was er aan het eind van de 19e eeuw van de aardappelteelt nog maar weinig over. In het begin werden de landjes nog wat uitgediept (tot zo'n 1,40 m boven NAP) maar op het laatst was ook dat niet

meer voldoende en de natuur hernam zijn oude rechten. Nu zijn de kuilen begroeid met manshoge Duindoornstruiken en bomen als Ruwe berk en Witte abeel. De bodem is erg stikstofrijk, gezien de ondergroei van Grote brandnetel en Kleeftkruid. Deze begroeiing trekt veel zangvogels aan, zoals Nachtegaal en Sprinkhaanrietzanger. In een aardappelkuil met veel Riet en Bittere wilg broedden in '77 een Rietzanger en een Rietgors.

"DE COST WAS ER VERLOREN"

Vroeger had het landschap een andere aanblik dan nu. Eeuwenlang was 'het Costverloren' een stuk duin ten oosten van het vissersdorpje Sande-voerde. De opbrengst van het gebied was nihil: 'de Cost was er Verloren'. Men probeerde hier in 1881 een park aan te leggen. In de jaren dertig werd een deel van het 'Kostverloren Wandelpark' opgeofferd aan woningbouw. In het resterende deel van het park verschenen ten behoeve van de toeristen diverse attracties: een apenhuis, een rosarium en vele voliëres. Kinderen konden er naar hartelust schommelen en wippen. Na een wandeling in het park kon men uitrusten op het terras van een theeschenkerij.

In '43 eiste de bezetter het terrein op. Er verschenen zogenaamde manschappenonderkomens. Door de bouw van deze bunkers werd veel van de bestaande vegetatie vernield. Er ontstonden grote stuifduinen. Deze verdwenen na de oorlog weer vrij snel door een zorgvuldig beheer. Van het Kostverloren Wan-

De schrijver van dit artikel, Jaap Kolpa, geeft hier zijn visie op het samengaan van recreatie en natuurbehoud in een klein duinterrein bij Zandvoort en beschrijft de bedreigingen ervan: wegaanleg en project-ontwikkelaars doen het ergste vrezzen voor de toekomst.

De redactie

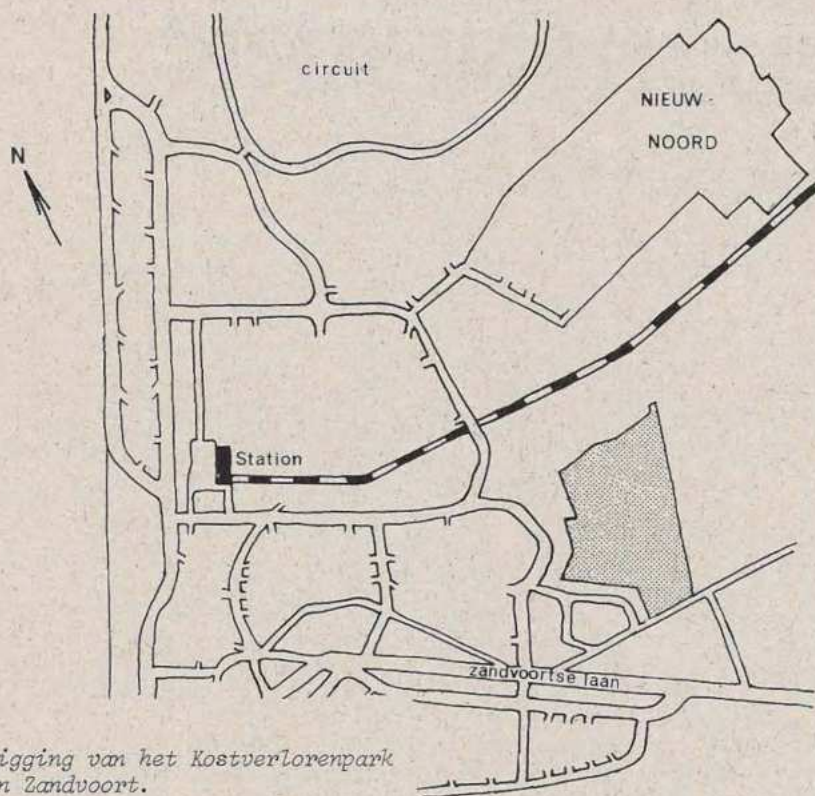
delpark van vóór de oorlog was in '45 weinig meer over. Nu is het gebied een duinterrein met hier en daar enkele parkachtige elementen, zoals een rij Iepen en struiken als Sering en Sneeuwbes.

PLANTEN EN VOGELS

Van '75 tot en met '77 voerden leden van de Jeugdbond voor Natuurstudie ACJN een inventarisatie in het Kostverlorenpark uit. De resultaten waren opvallend: het terrein (10 ha) bleek 217 plantensoorten te herbergen, waaronder (vrij) zeldzame als Torenkruid, Bitterkruidbremraap, Alsemambrosia en Kleine teunisbloem. Verder hebben 34 vogelsoorten in het gebied gebroed, naast de al genoemde Nachtegaal en Sprinkhaanrietzanger zijn broedgevallen van Ransuil en Roosborsttapuit het vermelden waard. In het Groenboek Kostverlorenpark, het inventarisatieverslag, wordt geconcludeerd dat het gebied een opvallend rijke flora en fauna heeft, te meer daar het slechts 1500 meter van de vloedlijn ligt. Maar wat is de invloed van de recreanten op het terrein? En wat gaat er in de komende jaren met natuur en recreanten gebeuren?

ZOMERHUISJES

In de Tweede Wereldoorlog wordt Zandvoort van een charmant badplaats omgebouwd tot een bolwerk ten bate van de kustverdediging. De bebouwing langs de boulevard wordt gesloopt en in de duinen verschijnen hon-

Ligging van het Kostverlorenpark in Zandvoort.

derden bunkers***. In het Kostverlorenpark laat de bezetter 37 onderkomens bouwen. Bij de naoorlogse opbouw van Zandvoort worden de meeste bunkers opgeblazen of onder het zand bedolven. In het Kostverlorenpark gebeurt dit niet. In het begin is er sprake van veel vandalisme. Tegelpaden verdwijnen en alles dat bruikbaar is wordt gesloopt. Er is geen enkel toezicht.

Op een gegeven moment eist de gemeente Zandvoort dat de onderkomens of ongeschikt gemaakt worden voor welk gebruik dan ook of dat ze een duidelijk omschreven functie krijgen. Enkele Amsterdammers richten een commissie van beheer op, die het mogelijk moet maken, de bunkers als vakantieverblijf te gaan gebruiken. Hun opzet lukt. Door een goede onderlinge samenwerking veranderen de grauwe bunkertjes in korte tijd in fleurige zomerhuisjes, die goed zijn opgenomen in het landschap. Men graaft de bunkers die zijn ondergestoven uit, men vergroot de ramen en schildert het beton wit. Ook wordt er een waterleidingnet aangelegd. De zomerhuisjes worden (tot op de dag van vandaag aan toe) verwarmd met kleine potkachelletjes. Er is

geen elektriciteit. De toenmalige eigenaar van het Kostverlorenpark, jonkheer P.N. Quarles van Ufford is zeer enthousiast over deze initiatieven. Hij verhuurt de kleine zomerverblijven voor een schappelijke prijs aan gezinnen uit Amsterdam. Zij die om gezondheidsredenen naar zee moeten, krijgen voorrang. De zomerhuisjes worden steeds voor een heel seizoen aan één gezin verhuurd. Er is weinig verloop, sommige gezinnen zitten tientallen zomers achtereen in hetzelfde huisje.

NATUURBEHEERDERS

Hierdoor ontstaat een sterke band met en een grote zorg voor de hun omringende natuur. Korte tijd na hun intree (mei '46) in het gebied treden de bewoners van het 'bunkerdorp' al op als natuurbeschermers. In de voor groei en bloei zo belangrijke maanden mei tot en met september beplanten zij stuifduinen met Helm, repareren zij afrasteringen, sturen jongeren die vernielingen aanrichten het terrein af enz. Dit heeft tot gevolg dat het gebied elk jaar beter begroeid raakt. Zandverstuivingen verdwijnen vrijwel geheel en de zomerverblijven liggen al snel verborgen tussen het groen.

Landschappelijk gezien vormen zij geen storend element.

Reeds eerder is gesteld dat vergeleken met andere duinterreinen in de omgeving van Zandvoort het Kostverlorenpark zeer behoorlijk begroeid is. Natuurlijk is dit niet alléén te danken aan de zorg van de zomerse verblijfsrecreanten. De vegetatie ondervindt betrekkelijk weinig hinder van de scherpe westenwind, aangezien de bebouwde kom van Zandvoort als 'windscherm' dienst doet. Ook wordt er niet zo veel water onder het gebied weggezogen ten behoeve van de waterwinning, iets dat zijn uitwerking op de plantengroei niet mist.

AANTASTINGEN

Zoals zo veel natuurgebieden, wordt ook het Kostverlorenpark bedreigd en aangetast. In de jaren '50 kan de bouw van een school in het park nog worden afgewend, dankzij persoonlijk ingrijpen van Quarles van Ufford, die de gemeente elders een bouwterrein aanbiedt. Maar in '71 beginnen de aantastingen écht. De Nederlandse Centrale voor Huisvesting van Bejaarden koopt in dat jaar de zuidwesthoek van het terrein. Het stuk wordt door bulldozers geëgaliseerd en hierbij verdwijnen vele struiken en soorten als Duinruit en Breedbladige wespensorchis. In '74 opent het bejaardencentrum 'Huis in het Kostverloren' zijn deuren. Rondom het bejaardenhuis verschijnen villa's.

Inmiddels heeft de gemeenteraad van Zandvoort in het najaar van '74 besloten het Kostverlorenpark voor f 1.220.000,- aan te kopen. De bedoeling is een weg door het gebied aan te leggen en het resterende deel te bebouwen met 450 woningen. Diverse milieu-organisaties maken hiertegen bezwaar. Zij krijgen steun van Gedeputeerde Staten van Noord-Holland, die de aankoop verbieden. Bovendien bepaalt minister Gruyters in mei '75 dat Zandvoort niet buiten zijn huidige bebouwingsgrens mag bouwen. Kortom: geen huizen in het Kostverlorenpark. Hiermee lijkt het terrein voorlopig gered.

NIEUWE EIGENAREN

In het voorjaar van '77 verkopen de nabestaanden van de overleden jhr. Quarles van Ufford het Kostverlorenpark voor f 750.000,- aan de Noordwijkse aannemer/projektontwikkelaar J. de Raad en de architecten P. den Ouden en G. Prinsen. Zij hebben vrij goedkoop een gebied in handen gekregen dat weliswaar niet direkt bebouwd mag worden, maar dat spekulatief gezien zeer interessant is: mogelijk wordt er ooit een weg doorheen aangelegd en de kans is zeer groot dat de natuur hierbij zo aangetast wordt dat er gemakkelijk alsnog toestemming kan worden verkregen voor bebouwing.

De nieuwe eigenaren blijken een andere instelling te hebben dan de sociaal voelende Quarles. Deze laatste vroeg vlak na de oorlog voor een zomerhuisje f 25,- huur per seizoen, later liep dit op tot f 400,- in '76 (deze bedragen zijn exclusief het door de bewoners betaalde onderhoud aan zomerhuisjes, sanitair en terrein). De woordvoerder van de nieuwe eigenaren, J. de Raad, zegt in '77 de huur te willen verhogen tot f 2.000,- per seizoen. Vele bewoners kunnen dit bedrag niet betalen. Men is bereid een redelijke huurverhoging te accepteren, maar niet één van 400%. De huurverhoging wordt kollektief geweigerd. Het gevolg is een proces dat nog

steeds loopt. Ondertussen betaalt men de oude huur van f 400,-.

STA-CARAVANS

Zomer '78 blijken de eigenaren nieuwe plannen met het terrein te hebben. Zij willen de zomerhuisjes slopen en van het gebied een sta-caravanpark maken. Hierbij zijn verre van zuivere argumenten ter tafel gekomen. Wil de heer De Raad in '77 nog dat de zomerverblijven f 2.000,- per seizoen opbrengen, in '78 zegt hij dat ze bouwvalig, vochtig en donker zijn: 'Het is asociaal dat daar mensen in verblijven', aldus de woordvoerder van de eigenaren****. Wie de huisjes ziet, weet niet waar een aannemer deze beweringen vandaan kan halen. De voormalige bunkers, die gebouwd zijn om mensen tegen bommen en granaten te beschermen, hebben wanden van 44 cm dikte en zware betonnen daken. Grote ramen laten veel licht binnen. Het behang blijft ieder jaar kurkdroog aan de wanden zitten. Het lijkt er sterk op dat de eigenaren om argumenten verleggen zitten om de zomerhuisjes te mogen slopen. Het is duidelijk dat deze sloop een ernstige aanslag betekent op het Kostverlorenpark. Open plekken zullen als bomkraters het landschap ontsieren. Maakt men dan van het gebied een sta-caravanpark, dan zal de bestaande flora en fauna vrijwel geheel

verdwijnen. Noch van caravanbewoners, noch van campingexploitanten is enig verantwoord natuurbeheer te verwachten.

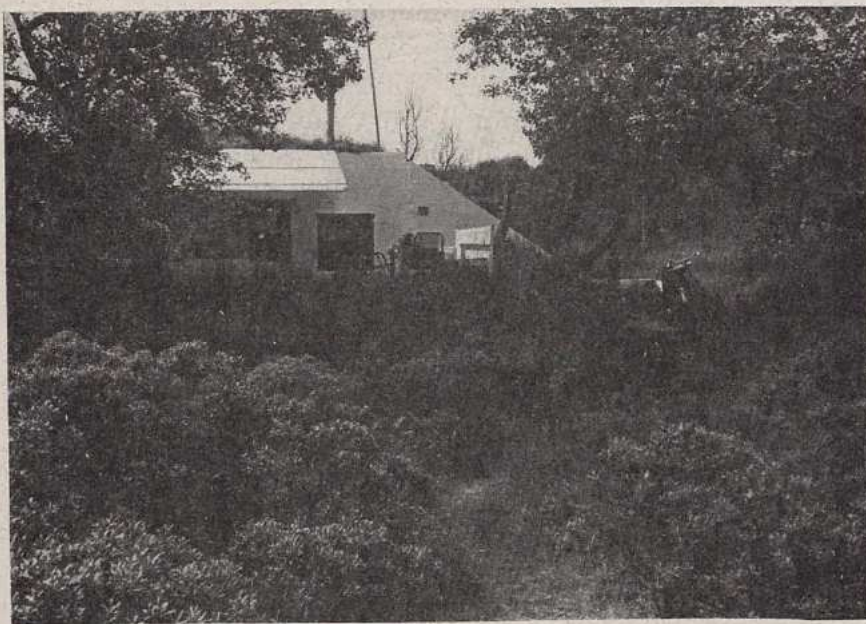
WEGAANLEG

Een andere donkere wolk die boven het Kostverlorenpark hangt, is de aanleg van een weg. Deze moet, als de plannen van het gemeentebestuur doorgaan, de Zandvoortselaan verbinden met de wijk Nieuw Noord. Voor deze Verlengde Herman Heyermansweg worden twee argumenten naar voren gebracht. Ten eerste 'ontsluiting' van de wijk Nieuw Noord en verder 'geleiding' van het toeristenverkeer buiten de bebouwde kom om naar het circuit en het noordstrand. Men kan hier tegenover stellen dat aanleg van deze weg het verkeer uit Nieuw Noord hooguit één of twee minuten tijdswinst zal opleveren. Bovendien lopen de kortste verbindingen met de winkelstraten in het dorp via andere, bestaande wegen. Ook het probleem van het recreatieverkeer wordt door de aanleg van de Herman Heyermansweg niet opgelost. Immers: tijdens zomerse dagen zal óók de nieuw aangelegde weg vol staan met files en zal de wijk Nieuw Noord daardoor vrijwel geheel onbereikbaar zijn. Bovendien verdwijnt het Kostverlorenpark als natuur- en recreatiegebied. Nevenstaande foto toont de oostkant van het terrein, waar de weg een verwoestend spoor doorheen zal trekken. Daar komt bij dat de invloed van een weg zich uitstrekt tot vele tientallen meters buiten haar feitelijke tracé, terwijl het Kostverlorenpark slechts circa 300 meter breed is. In juni '79 werd het streekplan Amsterdam-Noordzeekanaalgebied in de Provinciale Staten van Noord-Holland behandeld. Een motie die vroeg de reservering van de Herman Heyermansweg uit het streekplan te schrappen werd met een krappe meerderheid verworpen.

BESTEMMINGSPLAN

Gemeente Zandvoort is er vrij laat achter gekomen, wat voor een bijzonder gebied zij binnen haar grenzen heeft. Jarenlang zag zij het terrein als toekomstige bouwgrond. Toen de gemeente het wegens de ministeriële

Een tot zomerhuisje omgebouwde bunker in het Kostverlorenpark

beschikking niet mocht bebouwen, toonde ze geen interesse meer en zag lijdzaam toe hoe het gebied in handen kwam van een paar doodgewone speculanten. Deze hopen nu waarschijnlijk dat het terrein verloedert en kaal getrapt wordt zodat zij alsnog toestemming krijgen om te mogen bouwen.

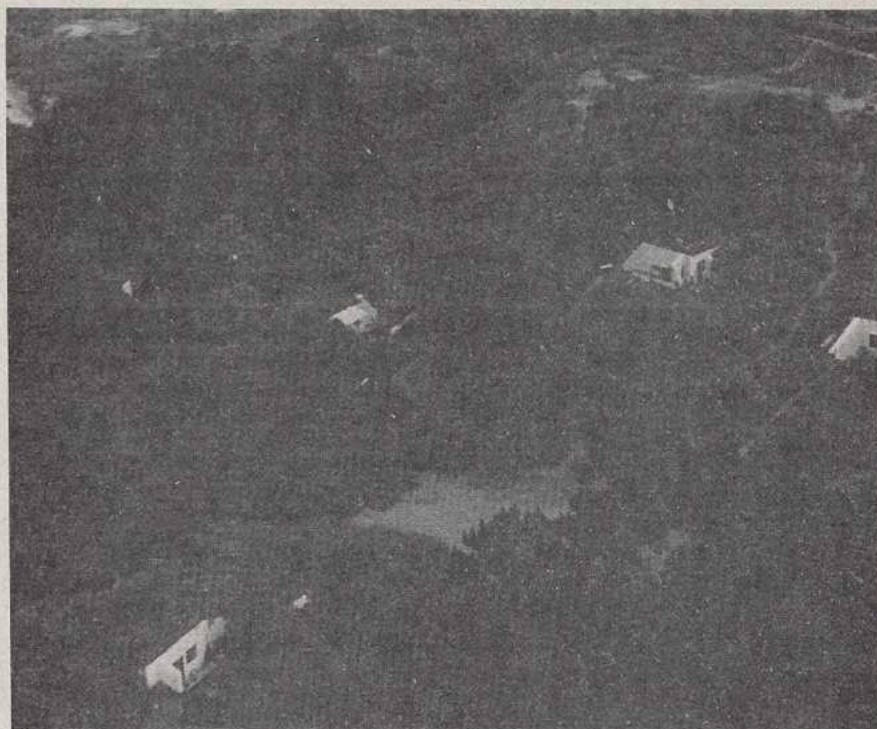
In het Groenboek Kostverlorenpark doet de ACJN diverse aanbevelingen om zo'n verloederende te voorkomen. Hoofdwertwaarde voor behoud is een conserverend bestemmingsplan voor het terrein. Andere aanbevelingen: een geregeld beheer in de wintermaanden, verharding van enkele paden, het weren van honden en paarden, en aanleg van een natuurpad en een natuur-educatief centrum. In de brochure 'Het Kostverlorenpark: Houden we het Groen?', uitgegeven door de in '78 opgerichte Stichting Behoud Kostverlorenpark, worden deze beheersaanbevelingen nader uitgewerkt.

In het voorjaar van '78 reageerde de gemeenteraad van Zandvoort op de beheersaanbevelingen met het besluit een bestemmingsplan voor het gebied te laten voorbereiden. Dit plan, dat in '80 of '81 in de gemeenteraad zal worden behandeld, zal de toekomstige bestemming van het terrein vastleggen. Ook zal dan worden bepaald of de Herman Heyermansweg al dan niet aangelegd wordt.

UNIEK

Zonder overdrijving kunnen we stellen dat het Kostverlorenpark een uniek stukje duin is: het is een terrein, dat *dankzij* een bepaalde, op zich ook al vrij curieuze vorm van verblijfsrecreatie jaar op jaar rijker begroeid raakt. Op de lip van één van onze grootste toeristencentra langs de kust leven mensen uit de grote stad voor een betrekkelijk laag bedrag een hele zomer lang tussen Meidoorns en Nachtegalen. Zij beheren het gebied als ware het hun eigen terrein. Het *lijkt* studeerkamerfilosofie, maar het is al 34 jaar werkelijkheid in het Kostverlorenpark.

Wanneer het Kostverlorenpark wordt aangetast door de aanleg van een weg of een sta-caravanpark, dan verdwijnt niet alleen een gebied van plaatselijke be-

De oostkant van het gebied, waar de verlengde Heyermansweg een verwoestend spoor doorheen zal trekken. Foto gemaakt m.b.v. 'n vlieger

tekenis, maar ook één van de weinige terreinen in de duinstreek waar verblijfsrecreatie en natuurbehoud vreedzaam hand in hand gaan. Het is daarom te hopen dat de gemeenteraad van Zandvoort zich bij de vaststelling van het bestemmingsplan door de juiste gedachten zal laten leiden.

meer informatie:

Stichting Behoud Kostverlorenpark
Vinkenstraat 11
2042 CT Zandvoort
telefoon: 02507-2420.

De twee brochures over het terrein, 'Groenboek Kostverlorenpark' en 'Het Kostverlorenpark: Houden we het Groen?' zijn te bestellen door storting van resp. f 3,80 en f 3,20 (incl. port) op giro 4088252 t.n.v. Stichting Behoud Kostverloren-

(vervolg van blz. 12)
niet openbaar.

Tegen deze achtergrond is het onbegrijpelijk, dat G.S., die ook in de Stuurgroep vertegenwoordigd zijn, het advies vóór capaciteitsuitbreiding er nu snel heeft doorgedrukt. Hierbij wordt voorbijgegaan aan de vaste commissie voor recreatie, natuur- en landschapsbescherming, en onvoldoende aandacht besteed aan

park, Zandvoort.

* Veel gegevens zijn overgenomen uit de twee brochures over het gebied: 'Groenboek Kostverlorenpark' en 'Het Kostverlorenpark: Houden we het Groen?'.

** Vergelijk b.v. het circuitgebied, de duinen rondom de wijk Nieuw Noord en de noordwesthoek van de Luchterduinen.

*** Meer gegevens over de bunkers in Zuid-Kennemerland zijn te verkrijgen bij: Onderzoeksgroep Atlantikwall, Postbus 8, Zandvoort.

**** Citaat overgenomen uit het radioprogramma 'De oude Engh', een KRO-productie van Wil van Neerven en Peter de Bie, uitgezonden op 11 juni '78.

de korte-termijn-alternatieven (overcapaciteit van zowel de Haagse DWL als Rotterdam-Kralingen), die de Stichting Duinbehoud en Waterwinning niet alleen bij de bezwaarschriftenprocedure had ingebracht, maar ook nog in een brief van 22 januari j.l., gericht aan de provincie.

Nu de provincie kennelijk aan

(lees verder op blz. 24)